

Dr. FRANC GERLOVIČ

26. februar 1887 (Župeča vas pri Cerkljah ob Krki) – 1944 (Lavrica)

Franc Gerlovič se je rodil v Župeči vasi pri Cerkljah ob Krki kot tretji otrok dninarja in mame Marije Dvornik. Njegov oče je umrl, ko je bilo Francu komaj sedem let. Mati se je težko prebijala s štirimi otroki. Čeprav se je družina skromno preživljala, so bistrega in marljivega Franca poslali v šole.

Vir: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Franc_Gerlovi%C4%8D.jpg

Hčerka Alenka Gerlovič, znana slovenska akademska slikarka, je v knjigi *Okruški mojega življenja* (2006) zapisala:

»Atek je doma iz Župeče vasi. Ko je bil majhen, je bil pastirček. Zato zna še zmeraj zakuriti ogenj in speči koruzo. V šolo je hodil bos kot moji sošolci iz vasi.

Potem je bil lačen, da je postal zdravnik. Njegova mama in sestra bi imeli rajši župnika. Njegova sestra, teta Mica, je kmetica in še zmeraj živi v Župeči vasi. Ima sedem otrok.

V Župeči vasi je hiša tete Mice. V njej je živel tudi atek, ko je bil majhen. S ceste se gre malo navzdol in potem sta lesen plot in vrata iz lat v plotu. Hiša je takoj na levo. Ima slamnato streho in je lesena, iz brun in z majhnimi okenci. Spredaj je gank, ovit s trto.

Pod njim je vhod v klet. Hiša je proti cesti nižja, brez kleti in ganka, ker je vgrajena v breg. Pred njo je lesena klop. V hiši je na levo velika soba s kmečko pečjo, na desni mala sobica, v veži pa kuhinja z odprtino za kmečko peč. Tam teta Mica speče atku raco, ker ima na svetu najrajši raco, pečeno v kmečki peči, ampak v lončeni posodi.

Naprej na dvorišču je na desni hlev in potem pod in parna (skedenj). Tam spi atek, kadar pride v Župečo vas, ker spi najrajši na senu. Še naprej je na levo kozolec doplar. Okrog njega rastejo slivova drevesa. Sadni vrt sega do Krke.»

Meščansko šolo je obiskoval v Krškem, nato pa šolanje nadaljeval na gimnaziji v Novem mestu in končal klasično gimnazijo v Ljubljani. Po maturi je šel študirat medicino na Dunaj, čeprav je bila želja njegove matere, da bi postal duhovnik. Na Dunaju je bil član katoliškega študentskega društva Danica.

Leta 1916 je bil promoviran v doktorja splošne medicine na Dunaju. Po končanem študiju je bil mobiliziran v vojsko. Kot zdravnik je delal v vojaški bolnišnici na Soški fronti. Konec 1. svetovne vojne in razpad avstro-ogrske monarhije je dočkal na Koroškem, kjer se je pridružil generalu Maistru ter se udeležil bojev za severno mejo.

Portret dr. Franca Gerloviča hrani Posavski muzej Brežice.

Fotografija nas popelje neposredno na prizorišče prve svetovne vojne, kjer je dr. Franc Gerlovič oskrboval ranjene vojake. Zada napisa slikarke Alenke Gerlovič: Ati dr. Franc Gerlovič na fronti v 1. svetovni vojni (drugi z desne). Fotografijo hani Posavski muzej Brežice.

Po končani vojni si je Gerlovič ustvaril družino in kot okrajni zdravnik deloval v Brežicah, blizu svoje rojstne vasi. S posebno vnemo se je usmeril v preventivno medicino. Prizadeval si je, da bi na kmetijah zgradili betonske greznice za hlevski gnoj in higienska stranišča. Skrbel je za urejanje vodnjakov s filtrirano vodo. Organiziral je gradnjo zdravstvenih postaj. Prevezel je tudi ambulanto za železničarje in opravljal delo kopalškega zdravnika v Čateških toplicah.

Zanimiv je zapis hčerke Alenke Gerlovič, ki je v knjigi *Okruški mojega življenja (2006)*, nizala kamenčke svoje življenjske zgodbe: »K ateku prihaja veliko bolnikov. Je tudi zdravnik za železničarje. Atek pravi, da železničarji ne smejo biti slepi za barve. Ima knjigo, kjer je vsaka stran pokrita s krogci, ampak niso vsi enake barve. Zato je mogoče razločiti s krogci napisano številko. Kdor pa je slep za barve, je ne vidi. Atek ima v ordinaciji tudi knjige s slikami črnih koz, ošpic in še drugih bolezni in velikih uši. Jaz tega ne morem gledati, ker me strese.

Atek hodi na glavarstvo, kjer je okrajni zdravnik. Vozi pa se tudi s kolesom na Bizeljsko cepit koze. To je zelo daleč in mora prenočiti pri kmetu na senu. Kmet mu prej vzame vžigalice, ker se boji, da bi mu atek skedenj zažgal.

Atek ni samo zdravnik, ampak se briga tudi za greznice in vodnjake. Doma ima načrte, kako je treba zgraditi greznice in vodnjake. Atek bi hotel, da bi pri vsaki hiši zgradili tak vodnjak ali greznico.

Atek je poleti kopalški zdravnik v Čateških toplicah. Tam tudi je in spi. Mi ga hodimo obiskovat. Tja gremo ali z vozom ali peš čez travnike od grajskega marofa do broda pri Mostecu. Čateške toplice so iz dveh lesenih barak in iz ene zidane hiše, okrog in okrog pa sama gmajna. Samo pri zidani hiši je majhen park in smreke.«

Družina Gerlovič v Brežicah leta 1926.
Od leve: Breda, dr. Franc Gerlovič, mama Štefka, Vanda, Sinek (Franc) in Alenka.

V knjigi *Okruški mojega življenja* (2006) Alenke Gerlovič preberemo:

»Stanujemo v Šmidovem stanovanju, zgoraj (zdaj Cesta prvih borcev 24). Vanj prideš iz veže po visokih lesenih stopnicah. Na vrhu stopnic vodijo vrata na levo v jedilnico, naravnost pa v kuhinjo. V jedilnici je nobel pohištvo in miza, ki jo je mogoče raztegniti. Vsi sedimo na stoli z naslonjali, le Sinek na visokem stolčku za otroke, ker je še premajhen, da bi videl iz navadnega stola. Tudi atek ima drugačen stol, z naslonjalom okrog in okrog sedeža. Sedi na koncu mize. Kadar pa bere časopis, se guga na gugalnem stolu. Oba stola sta atkova.

Iz jedilnice na levo je atkova soba s tridelno knjižno omaro, omaro z zdravniškimi instrumenti, pisalno mizo in divanom. Tam atek popoldne spi. Rajši bi imela takega atka, kot je doktor Cholewa, ker ima s sivino pomešane lase, kar je nobel. Moj atek ima navadne temne lase.

Vrnili so se Šmidovi. Z nami ne govorijo, ker so Nemci in ne znajo slovensko. Mi se moramo preseliti v Šmidovo stanovanje spodaj. Spodaj je samo velika soba, v kateri jemo in živimo.«

Iz zapisov hčerke Alenke Gerlovič izvemo, da je oče Franc rad prepeval. Pel je v zboru pri Glasbeni matici v Ljubljani. Čeprav se nikoli ni učil igrati na klavir, je sam pisal note in se sam naučil igranja na klavir. Spominja se, da so velikokrat peli *Na planincih*, *Mrzel veter* in *Dober večer, luba dekla*, oče pa je igral na pianino, ki so ga imeli v skladišču Šmidovega stanovanja spodaj.

Leta 1926 je družina Gerlovič začela z gradnjo novega bivališča:

— Te dni so začeli kopati temelje za novo enonadstropno hišo, ki si jo postavi v bližini bolnišnice okrajni zdravnik dr. Franjo Gerlovič. Stavbna dela izvršuje tврdka G. Tönnies iz Ljubljane.

Slovenec: političen list za slovenski narod (23. 9. 1926)

Hčerka se spominja: »Naša nova hiša ima zelo velik vrt. Naša hiša ima pritličje in eno nadstropje. Stopnice so lesene. V pritličju je kuhinja s špajzo, jedilnica in atkova ordinacija s čakalnico. Zgoraj je otroška soba, kjer se igramo in učimo, moja in Bredina soba, atekova in mamičina spalnica in kopalnica.«

Dr. Gerlovič je med službovanjem v Brežicah večkrat nastopil v vlogi predavatelja:

CERKLJE OB KRKI.
Samo eno novico vam danes povem in to je: Dne 15. oktobra smo prišli pri nas 10 teden-ski go-podinj-ski tečaj. Poučujejo pa: gđena Minka Od-lasek (voditeljica tečaja), gđena Slava Rogelj, zdrav-nik dr. Gerlovič, g. ekonom Ambroš in g. nad-učitelj Rostohar. Tečaj obiskuje 20 deklet. Kaj ta-cega pri nas še ni bilo. Prav je, zelo prav, da se ljudstvo izobrazuje. Pregovor pravi: Kolikor znaš, toliko veljaš!

Domoljub: slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo (24. 10. 1923)

* Higijenska razstava v Cerkljah na Do-lenjskem. V dneh od 26. do 30. junija se vr-ši v Cerkljah na Dolenjskem higijenska raz-stava, ki jo priredi Higijenski zavod v Ljub-ljani v dvorani tamkajšnjega Katoliškega doma. Vrše se tudi predavanja iz zdravstva, ki jih bodo predavatelji pojasnjevali s filmi. Predavali bodo še zavoda dr. Ivo Pirc, višji okrajni zdravnik dr. Gerlovič in okr. desinfektor. Vstop je brezplačen tako na razstavo, kakor tudi k predavanjem.

Jutro: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko (23. 6. 1925)

Na okrajnem shodu, katerega smo imele babice brežiškega okraja dne 23. sept. 1925, smo imele predavanje o zdravem in bolnem dojenčku. Prav veliko podučljivega nam je povedal okrajni zdravnik gosp. dr. Gerlovič, ki je tudi sicer babicam v vsakem ozi-ru zelo naklonjen, za kar se mu naj-topleje zahvaljujemo.

Pravica (4. 2. 1926)

Udeleženke in učno osebje drugega gospodinjskega tečaja v Cerkljah ob Krki, ki se je vršil leta 1924. Spredaj sedi učno osebje, in sicer: voditeljica tečaja gdčna Minka Odlasela (1), učiteljica ročnih del gdčna Slava Rogl (2), zdravnik dr. Gerlovič (3), nadučitelj K. Rastohar (4), učitelj A. Petelin (5) in domači kaplan Tomažin (6).

Udeleženke in učno osebje drugega gospodinjskega tečaja v Cerkljah ob Krki. Četrti z leve je zdravnik dr. Gerlovič. Vir: Ilustrirani Slovenec (23. 8. 1925).

Gerlovič je leta 1929 postal ravnatelj Splošne bolnišnice v Ljubljani. Veliko skrb je namenjal modernizaciji operacijskih dvoran, nabavi sodobnih aparatov in posodabljanju terapevtskih naprav.

Dr. Gerlovič Franc, sreski sanit. referent v Brežicah, je bil imenovan ravnateljem splošne bolnice v Ljubljani.

Novica o imenovanju dr. Gerloviča za ravnatelja Splošne bolnišnice v Ljubljani je bila objavljena v Zdravniškem vestniku (12. 4. 1929).

Alenka se odhoda v Ljubljano spominja tako: »Ko pride pomlad, obiščeta atka dva moža iz Ljubljane. Potem se dolgo pogovarjajo in potem nam atek pove, da bomo šli v Ljubljano. Atek bo prodal našo hišo bolnici, da bodo v njej stanovali uslužbenci.«

Leta 1934 je dr. Franc Gerlovič postal ravnatelj Bolnišnice za duševne bolezni Ljubljana – Studenec. Na njegovo pobudo so zgradili nove bolnišnične oddelke v bolnišnici na Studencu, hlev za živino na Fužinah in uredili pristavo Razori nad Podlipoglavom. Na tem delovnem mestu je ostal do svoje tragične smrti.

*Vodstvo Bolnišnice za duševne bolezni Ljubljana ob odprtju
1. ženskega oddelka na Studencu (17. 2. 1935).*

V letih od 1934 do 1941 je bil tudi predsednik disciplinskega sveta Zdravniške zbornice za dravsko banovino v Ljubljani.

Med 2. svetovno vojno je pomagal svojim rojakom, ki so zbežali iz nemškega okupiranega območja. Nekaterim je našel skromne službe v gospodarskih obratih bolnišnice za duševne bolezni v Studencu, drugi so v bolnišnici prejeli brezplačno prehrano. Dvema zdravnikoma je odstopil svoje medicinske instrumente, da sta lahko v privatnih ambulantah preživela vojno. Dijakom poljanske gimnazije, ki so jo Italijani spremenili v vojašnico, je odstopil nekaj bolnišničnih sob na Poljanskem nasipu, da so lahko nadaljevali s poukom.

Leta 1942 so sprožili preiskavo proti njemu. Slabo je bil zapisan tako pri italijanskih kot pri nemških oblasteh. Stalno so nadzorovali njegovo delo in opravljali različne preiskave.

12. februarja 1944 so ga na domu aretirali in odpeljali. Za njim je izginila vsaka sled. Po poizvedovanjih naj bi ga za gasilskim domom v Lavrici umorili domobranci in ga pokopali ob zahodnem zidu. Hči Alenka Gerlovič je očetu v spomin na zid postavila spominsko ploščo. Danes je znano, da sta zlasti dva ovaduška dokumenta bremenila dr. Gerloviča, da naj bi bil kriv za razvejano mrežo Osvobodilne fronte v bolnišnici za duševne bolezni. Obtoževali so ga, da je v bolnišnici skrival medicinece in druge, ki so simulirali duševne bolezni, in da naj bi se kot direktor materialno okoriščal.

Vabimo vas k branju dodatne literature o znanem brežiškem zdravniku, in sicer:

Gerlovič, A.: Moj oče, dr. Franc Gerlovič. *Borec : revija za zgodovino, literaturo in antropologijo*, 39, št. 2/3 (1987), str. 143–151.

Gerlovič, A.: Epilog o neki smrti. *Borec : revija za zgodovino, literaturo in antropologijo*, 46, št. 535/537 (1994), str. 1266–1267.

Gerlovič, A.: *Okruški mojega življenja*. Ljubljana: Forma 7, 2006.

Kanoni, Črt: *Od blaznice do klinike: 140 let slovenske psihiatrije*. V Ljubljani: "Maks Viktor«, 2020.

Kostnapfel, J.: Zvestoba zdravniški etiki: doktor Franc Gerlovič (1887–1944), nasprotnik nasilja v objemu nasilne voljne. V: *Republika: nova nedeljska republika*, letn. 4, št. 10 (23. apr. 1995), str. 23.

Kostnapfel, J.: Franc Gerlovič: 1886–1944. V: *Slovenski psihiatri*. Radovljica: Didakta, 1996, str. 85-91.

Lorber, O.: Franc Gerlovič (1887–1944). V: *Pot domov*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2015, str. 28–29.